

Teksti 1975

Andrej
Brvar

Trgaš jo, kot kožo s pomaranče, kot jabolko jo ješ, na prste šteješ, več: čimbolj je jezen, tem lepši je puran — je res? — in za zapravljanje so trgovine. In se ozreš tja čez, na južno stran, kjer v ozki strugi se potoček plete v kito. Kam? O veter smrek! O vode zvok! O vse, kar je bilo z dežjem umito in krhko spravljeno, kot bunda čez poletje! Kam, nad litrom osa, kmetje, jelše šum v spečem konju? Kam, blago s tovarni-

škim popustom, drevje, nori prekucuh? Angeli teptajo zemljo. Kamni padajo z neba. Ti pa božaš brejo polt in čakaš, da pokukal bo iz kruha sveti duh, kmetavz, na belem vrancu, z belim nercem krog vratu. In spet: marogast knap. In spet: odmev z glažut in trije misijonski križi. Kdo naj mirne duše leže spat, zdaj, ko vsi smo združeni v eni viži? Daj, zapleši kaj! Pokliči babuške! Naj kratkočasijo nas lepe anekdote, kajti mimo so nalivi! Glej, že vstaja novi dan, že zbirajo se ose na zmečkani, temno modri slivi.

✱

Prinesi mi rož, narisanih z nafto na mokrem asfaltu! Naj še enkrat za-diši po vodenih barvicah in po radirkah! Naj bodo vsi stoli in mize obrob-ljeni s tušem! Naj bo miklavžev večer! S svojo sapo ti bom glancal škornje, da boš vohal razgret prah in se slačil, kot se slačimo v toplem vremenu. Treba je samo najti besede — besede iz tako goste krvi, kot jo ima sonce, kadar avgusta gara. Avgust! Avgust! Zdaj topel zrak nič več ne čaka la-stovk. Lastovke so tu, koruza pokriva hektarje, paradižnik je na preklah in raste in se redi. Zdaj ponoči vstajam in odpiram vodovodno pipo in se čudim hladni, bistri vodi. In prisluškujem praskanju v strešnem žlebu in šuštenju blazine tik ob ušesih in gledam raztrgane krpe oblakov nad zelenim nebom travnikov, polnim zvezd z imeni: marjetice, vetrnice, zlatice, regrat, detelja in tako dalje in hodim okrog v čevljih z gumijastimi podplati, da bi ničesar v ničemer ne zmotil in znova v temi prižigam vžigalice, drugo za drugo, ker se ne morem nagledati svoje polti, rdečkasto rjave, kot pri pečenem jabolku.

Koliko slovenske sperme se zdaj pretoči v 24. urah? Joj, kako šprica, kako brizga, kako se peni gor, v zrak in dol, v svojo lastno globino! O slast, biti oblečen v morje, imeti toliko nog kot stonoga in se poljublja! Daj, nariši me kot študenta matematike! Naj bom tako lepo mozoljast, kot so lahko samo študentje matematike. Naj imam v roki šalčko iz povoščenega papirja in v žepu robec iz časov vojaščine. Naj bom zleknjen tako, da mi bo rjuha hladila obe zakolenji in da bom dihal duh po mačji scalini in po koprivah — po koprivah, ko zadišijo tik pred nevihto v trenutni, vsesplošni hipnozi.

*

Vzemi nizki ladijski kovček, polepljen z nalepkami hotelov in prevoznih družb, vzemi s slamo opleteno steklenico vina in pozabi na čase, ko smo jedli pasulj in si zvijali cigarete iz časopisnega papirja. Zdaj je konec glavnega odmora in pompozna, mrka gimnazijska stavba jih spet srka vase. Mi pa . . . mi pa gremo na postajo gledat vlake, gremo zganjat dušeslovje in na novo poimenovat stvari! Tu pri vas, diši po snagi — o skodelica rdečkastega čaja (razjezila se je in poparila otroku roko)! — tu, pri vas, diši po redu — o grozdi španskega bezga, že malo rjavi! — in zdaj nenadoma ne vem, so to dežne kapljice, ki jih zanaša v šipo, ali pa kakšen golob, ki kljuva po pločevini okenske police. Nenadoma ne vem, so to mokre rjuhe, ki visijo v zraku in izhlapevajo v dan, ali pa roj muh nad lužo urina, ki je malo prej še bil v konju. Ne vem: sonce v mlaki me slepi, sraki v zraku se prepirata in otrok, z lasmi še vedno štrenastimi od popoldanskega spanja, teče kot kužek pred svojimi starši (on po ptičje izteguje glavo, ona zeha).

O vi, presvitli knezoškofje s športno razširjenimi srci, o vi, kapetani prve klase in sodni adjunkti, ki čitate in čitate, pa ne veste kaj, ki dan za dnem krillite z rokami, pa ne vidite, kako se vam starajo, glejte kapljico na šipi, kako je pridna in uboga zemeljsko težnost, glejte leskovo vejico rose in črva, zvitega v prstan! Ampak nekoč . . . nekoč vas bomo vse prelisičili. Tako ali drugače. Vsi se boste morali napiti vročega čaja, da se boste enkrat pošteno prešvicali, trgati boste morali ostro močvirsko travo, da vam bodo krvavele dlani in rahla otožnost bo strogo obvezna, zakaj srečni so zmeraj rahlo otožni. Toda zdaj je še čas. Nismo se še naveličali sonca, ni nam še dolgčas za senco oblakov. Še, še izkoriščajte svoja telesa! Pes še moli glavo skoz vrtno ograjo, veter še piha skoz dan, skoz dan, ki mineva.

Sredi poletja, tam, v času med poznimi črešnjami in prvimi hruškami, smo nekega dne obstali na obrežju, ki se je počasi in neslišno pomikalo navzgor ob reki, ob vseh tistih brezštevilih kubikih breje, goste, ilovnate vode. »Dajmo, zrinimo se v svoje ženske,« je hlipal pridušeno. »Naj nam napravijo veselje s svojimi životi, naj jih znova obrizga naša plodilna plazma — znova, po vseh že izbrizganih litrih in litrih in litrih v vseh teh osem tisoč dnevih in nočeh, odkar smo skupaj. Glejte jih, kako sedijo na svojih mesnatih, sploščenih zadnjicah, kako imajo trebuhe že malo salaste in kožo v pasu še vedno zgubano od elastike; glejte jih, kako se praskajo, kako, glo-

boko sklonjene nad krompirišče okopavajo, da jim bele, potne dojke sunkoma opletajo v žgočem zraku bluz in majic!« Z roko je zamahnil, da bi si popravil zmršene lase, toda kos, misleč, da je zamahnil njemu, skritemu v grmičku tik ob poti, je preplašen prhnil ven in preplašil tudi nas. »O dajmo, zrinimo se v svoje ženske,« je hlupal dalje, »tako različno dražestne v različnih urah dneva...« Ko pa smo se drugo jutro zbrali na terasi — bilo nas je kakšnih petnajst, osemnajst — svetloba ni še docela zbrisala zvezd. »Še malo, pa bomo na drugi strani tunela,« je šepnil. »Še malo, pa bodo tu spodaj, po tem osivelem, spranem asfaltu hiteli prvi uslužbenci s svojimi sencami in sonce bo pobliskavalo v krošnjah. Ampak, povejte mi, kako doživeti ta novi poletni dan, pristno in enkratno, brez kakršnegakoli spomina na vse druge dni vseh drugih, že davno minulih poletij, ko me kretnje še niso izdajale s svojo počasnostjo, ko se še nisem vse raje mudil na enem in istem kraju, med enimi in istimi obrazy, ko nisem še, vse bolj začuden, vse dalje in dalje strmel v zelo majhne, v zelo vsakdanje, v zelo nepomembne detajle?«

*

Ta drevesa, ta samo stojijo in nič ne šumijo, kadar je januar, ta mi že ves dopoldan mahajo s svojim zelenjem, ki nezadržno polni prostor in me delajo nemirnega, polnega hrepenenja po oblikovanju. In že sem kruh, ki ga devajo v peč, že sem svež duh od rjuh in kamen, ki je ranil gladino, polno cvetja akacij in bezga in utopljenih čebel; že sem kamen, ki tone, ves nov, ves na drugačen način lep v svoji spremenjeni, temno rdečkasti barvi. In zdaj sem na dnu, zgaran, malo togoten. S koščkom rženega kruha si brišem usta in radovednost me dviga na prste: tam tvoje oči, tako velike in odprte nastežaj (koliko manj prahu se nabira v mojih, majhnih in zmeraj priprtih!) — tu otrok, ki me je napravil očeta in ki me bo videl nekoč ugasniti (če bo seveda šlo vse po sreči); tam barikade iz vreč, napolnjenih s peskom in treskanje vrat in cviljenje zavor in blisk in grom — tu gospa Olonjecki (s kekso je odpihnili prah) in kos na vrvi za perilo in polno novih luž in mlak v oblakih, ki se mi pomikajo nad glavo. Ampak brez skrbi, gospodje, nič še ni zgubljeno, ne, ne bom še tako hitro znorel od slik! Danes je 24. junij 1975 in vrtnica ima vodene koze po pravkar končanem dežju. Ne, nihče mi ne bo več pretipaval obisti, nihče me ne bo več stresal iz hlač! Ko bo minila dremotnost tega popoldneva, se bom priključil na plinsko omrežje in če boste prišli čez dva ali tri dni, čez dvajset ali trideset let, bom še zmeraj sedel tu, v tej prazni sobi, v tem kvadratu negibnega zraka in gledal, kako se čas osipava na okensko polico (o fini, muckasti prah! o umirajoče mušice enodnevnice!). Če pa si boste medtem še enkrat privoščili biti nejevoljni za prazen nič, bom zarobantil, bom zarohnel, bom uporabil škarje — krucifiksna hamol! — da boste videli samo še snopiče sukanca tam, kjer so zdaj gumbi.

*

Recimo: Sončni rumenjak se je razlil čez julij in avgust, vol trobi kot parnik, žlička je mrzla od sladoleda in voda, voda, živa radoživost, živa prilagodljivost, lije čez kamen in ga lakira. Ali pa: V loncih se kuha kosilo, nad lonci visijo plenice; veter je pihnil v krošnjo, iz krošnje dežujejo kaplje. In pride pomlad in nabiramo bezeg in kihamo in pride poletje in nabiramo dračje in borove storže in gozdna tišina zveni z zvenom naše krvi, z našimi srci utripa njen lastni utrip. Ali drugače: Tu spodaj, med temi gorami, ki bolj in bolj sinje in motne segajo noter v obzorje, se pravkar dogaja na tisoče čudnih, prečudnih reči. Pravkar tu spodaj nekje neki jockey stopa za konjem tako, da mu z glavo drsi čez usločeni hrbet, moški v profilu, v šiltkapi stoji ob ribniku v parku (ne vem, ali ščije ali drži pred seboj vrbovo šibo), na nekaterih balkonih se nonstop sušijo plenice, v tračnicah vlaki zvenijo, cestni asfalt se drobi na robovih in reka — o trepetajoče bleščanje v daljavi! — se tiha in lena ravna po skritem nagibu svojega dna. Zdaj pa počasi, brez naglice, prosim — zdaj pa takole: vse hulje na levo — vse šleve na desno; na desno vsa zrkla, vse burkle, vsi psi šarplaninci — na levo vsi tisti, ki srkajo, cmokajo, kolcajo in si z mezincem trebijo nos; na desno gramoz, mazut — na levo vsi morski prašički, vse golše, vse šibre, vse vzmetnice jogi de luxe, z garancijskimi listi, seveda. Toda to je . . . to je zdaj Sturm und Drang! Ne, ne, dragi prijatelj. Motiš se. To je navadni socrealizem à la Gladkov. In znova: Sončni rumenjak se je razlil čez julij in avgust, vse se seli iz hiš (hiše so votle), ven, na prosto, kjer v senci gozdnega drevja čakajo hladne črnice — hladne črnice, ki nam pobarvajo usta in blato naslednjega dne. Ali pa: Vidite tam tisto streho, tam, v presledkih med lipovim listjem? Tam strižejo ovce; tam smo spomladi rabutali črešnje, poleti pa hruške in mlado koruzo; tam bomo enkrat po svetem Martinu pripalili peč, se zleknili, se sladko pretegnili in prespali vse svete Cecilije, Sabe in svete Urbane, se pravi, vse tisto brezkončno kapljanje od streh in neba. Ampak zdaj je še čas. Brez skrbi. Ne vznemirjajte se. Zdaj je še čas . . . Glejte ga, deteljin cvet, kako niha pod čmrljevo težo!

*

Ta . . . ta že gre nazaj v pravljico; ta že vidi Trnuljčico, kako se v brezdelju vozari okrog z biciklom, da ji čvrsta, hruškasta zadnjica visi čez zic; ta ji od strani že vidi robec v desnem žepu kratkih kavbojk in debelo modro žilo spodaj, v levem zakolenju. Ampak . . . Toda . . . Toda . . . Pika.

Zakaj tolikšno sovraštvo do mladih pesnikov

Biti mlad pesnik je že sama po sebi zabavna zadevščina. Biti mlad slovenski pesnik, pa je — tako kot je bilo in kot prav gotovo še bo — zabavna zadevščina na kvadrat. Zakaj? No, saj vemo: najprej zato, ker si — hočeš nočeš — kar naprej v središču »narodovega« zanimanja, ki je — kot je znano — nenavadno strastne sorte, potem pa seveda zato, ker sta to

zanimanje in ta strast tako docela prežeta s sovraštvom in totalno nezmožnostjo razumevanja, da ju lahko mirne duše štejemo med slovenske folklorne posebnosti. Sovrašтво in totalna nezmožnost razumevanja pa sta obenem glavni vzrok, da se nam Slovencem nastop vsake nove literarne generacije kaže v popolnoma popačeni podobi. Ta popačenost pa je spet toliko večja in popolnejša, kolikor večji je volumen svobode, sproščenosti in radoživosti, ki ga posamezna generacija — če naj to sploh bo — prinaša v našo zavest.

V tem smislu je rod, ki mu pripadam, prav gotovo najmanj slovenski. Zato bo seveda še zelo dolgo deležen vsesplošnega sovrašтва in nerazumevanja, ki — po moje — še vedno nista dosegla kulminacije. Kajti nekemu esencialnemu sovraštvu, neki esencialni nezmožnosti razumevanja je resnično zelo težko, če ne sploh nemogoče, doumeti sproščenost nasmeha, sladko lenobnost poletnega dne, svojsko lepoto kredence, pulta za note, svežino v duhu kravjega govna, čutno razkošje spolnih variant, hudomušno iskrivost političnega vica itd.

Tako sem torej — hočeš nočeš — vseskozi v središču »narodovega« zanimanja: zdaj kot perverznejš, zdaj kot psihopat, zdaj kot blasfemik, zdaj kot skrunilec »narodovih svetinj«, zdaj kot nihilist (seveda, v slovenskem pomenu besede), zdaj kot »notranji emigrant«, oz. »petokolonaš« itd. Medtem pa — sem pač Andrej Brvar — kar naprej pesnikujem, se pravi, kar naprej iz stotine besednih slik in sličic, ki se mi iz dneva v dan nabirajo v beležkah, zlagam pesmi — pesmi, od katerih potem posamezne objavim v Sodobnosti ali v Dialogih — edini možnosti, ki sta mi že lep čas na razpolago — te pa potem slej ko prej sprožijo med »narodom« ponovni blisk in grom, nakar se ponovno in vse bolj klavrno zabavam nad ponovno ekshibicijo sovrašтва in totalne nezmožnosti razumevanja in tako mineva čas in tako bom potem nekega lepega februarkega dne, poln skleroze in zlatih zob, prejel veliko Prešernovo nagrado — prvi resnejši znak, da me je »narod« vendarle začel prežvekovati — in potem me seveda nekega dne ne bo več, toda »narod« me bo prežvekoval še kar naprej — končno bo spoznal, da sem nenavadno užiten, slasten zalogaj — in potem bo vzela vso stvar v roke Literarna Zgodovina, vse bo lepo pregledala, premerila, pretuhtala, ocenila in mi nazadnje postavila oltarček, kot mi gre. Ampak to še ne bo konec: poslej se bo »narod« s tisto dobro znano, krščansko pobožnostjo ustavljal pred tem oltarčkom in marsikdo bo zavzdihnil, ne brez zavisti: »Srečen človek!«

In to tudi sem. Ne, ne zafrkavam se. Mislim popolnoma resno. Sem zelo srečen človek, srečen, kot je lahko samo slovenski pesnik.

Andrej Brvar